ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

55ՐԴ ՏԱՐԻ, Է. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 12 — 13 ՄԱՅԻՍ 1906

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օրուան Նշմարներ . . . . . ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Խրատ առ մատենագիրս (ՊՕԱԼՈՑ)—Գրաբար. թարգմ. Ռ. Ց. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Երգ ծղրդիկն (ԹԷՕՖԻԼ ԿՕԹԻԷ).— » » ՏԻԳՐԱՆ ԵԼԳԷՆՃԵԱՆ

Գիշերին աղօթքը (Արձակ բանաստեղծուրիւն) . . . ՀՐ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Օրուան Դէմքեր.—Օրուան Դէպքեր . . . . ԵՐ. ԹՈԼԱՑԵԱՆ

Ֆրանսական Գրականուրիւն.—Իբսէնի Թէն . . . Տ. Կ. ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

Մեծասանցներու շուրջը . . . . . ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԱՄՍԱՐԵԱՆ

Հարցում մը առ Քրիզանթէմ . . . . . Մ. ԵՐԷՑԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար քառասուն ղրշ. եւ գաւառներուն համար յիսուն ղրշ., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրուրիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրուրիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու:

Չի հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍի մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամատչելի պայմաններով:

ՁԵՌԳԷ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ

Հասցէ

درعليه‌ده غلطه‌ده (ماسيس) غزته‌سى اداره‌سى.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ
Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS
Galata, Constantinople

Ծաղոնական Թէյ

Թէյը, որ այսօր գրեթէ բոլոր ժողովուրդաց գլխաւոր ըմպելին դարձած է, սինքն բաղմաթիւ տեսակներ ունի որ, օրդարեւ գործածողներուն համար բաւական դժուար է լաւ ընտրութիւն մը ընել։ Այդ տեսակներէն սմանք նշանաւոր են իր սիրժանամ եւ քաղցրաբոյր, սմանք ալ թէեւ նոյնքան սիրժելի համ ու հոտ ունին, գերազանց են սակայն իր կաղդուրիչ եւ զօրացուցիչ. վերջապէս իւրաքանչիւր Թէյ իր ուրոյն յատկութիւններն ունի որոնք զինքը կը զանազանեն ուրիշ տեսակներէ։

Սակայն կայ Թէյ մը, որ այդ յատկութեանց ամէնէն կարեւորները կը միացնէ իր վրայ, այսինքն՝ գոյն, համ հոտ եւ մանաւանդ կաղդուրիչ եւ զօրացուցիչ անղուգական ազդեցութիւն մը, եւ այդ Թէյն է ճարտուճի թէյը, որ այդ յատկութեանց չնորհիւ կը յարմարի ամէն տարիքի ու կազմութեան, ամէն կլիմայի եւ եղանակի եւ ամէն ճաշակի։

Նավրուեաց եւ Իսազուլեաց թէյի մեծ վաճառատունը, իր բաղմաթիւ յանձնարարդաց ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, այս անգամ մեծաքանակ ներածած է ճարտուճան զուտ Թէյ մասնաւոր եւ գեղեցիկ ասուփերով ու կը հրաւիրէ օգտուիլ այս առիթէն բոլոր անոնք, որ կը փափաքին ունենալ Թէյ մը

Համով, հոտով, առողջապահիկ եւ կաղդուրիչ։

Այն վաճառատան մէջ կան նաեւ հնդկական, չինական, Սելլան եւ Ճավայի ամենալաւ տեսակ Թէյեր։ 2—10

Ուսադրութիւն մարգայի

ՏՈՔԹ. Բ. ԷՄԻՐԶԷ

—=—

Հանրածանօթ մանուկաբուժ եւ կնախտաբան (gynécologue), Տօքթէօր Էմիրզէ որ 15 տարուան գործունէութեամբ մեծ համբաւ ստացած է, կը ծանուցանէ յարգայ յանձնարարդներուն թէ՝ բնակարանը փոխադրած է Գէրքեար փողոց թիւ 18։ Բաց ի վերոյիշեալ իւր մասնագիտութենէ կը բուժէ նաեւ ներգոյն մէթոտներով ցաւային եւ հոգեկան ու երեւակայական ամէն տեսակ հիւանդութիւնները, ինչպէս նեվրոսթէնի եւ tic անուանուած այնի երեսի եւ ուսերու ազեղ եւ սկսմայ շարժումները եւ դալչանի դադարումէ յառաջ եկած ցաւային խռովումները եւ նրիտասարդական մոլիքները, ինչպէս նաեւ գինեմոլիքը, մորֆինոմոլիքը եւայլն։

Կիրակիներէն զատ ամէն օր կէսօրէն սկսեալ մինչեւ երեք ժամ հիւանդ կընդունի, եւ ուրբաթ օրերը ձրիաբար կը դարմանէ վկայեալ աղքատները։ 2—10

ԱԲՐԱՀԱՄ ԿՏԱՒՃԵԱՆ

(ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ)

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ապահովագրութիւններ, ամէն տեսակ գոմբոյնի գործեր, առեւտրական գործերու վերաբերեալ ազգդրական յանձնարարութիւնք՝ Կ. Պոլսոյ մէջ պարարանի, քաւճարվիզիթ եւայլն։

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ՝ ամսական վճարումով՝ Սաքսոնիայ դալնակներ, անգլիական ասկեան դրամարկղներ, պիսիքլէթներ եւայլն։ Ուղղուած քանակութեամբ եւ տեսակով՝ էնարբ ու հասուէս թէյեր։

Շրջակայ գաւառաքներու առեւտրական յանձնարարութիւնք եւս կը կատարուին փութով։ 6—10

Հասցէ՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ԿՏԱՒՃԵԱՆ—ԻԶՄԻՏ

ՄԱՆԿԱՆՑ ՍԻՐԵԼԻՆ

Եթէ երախայ մը նիհար է և չի զաւալիր նէ, ախորժակ չունի և կերածը կատարեալ չի մարսեր նէ, և ակռայները — որոնք չեն մեծնարկոր նէ — որ բնականապէս միւս ատամները կ'աւելցընէ՝ թող իրեն տրուի.

SCOTT'S EMULSION.

Ասիկայ մանկանց համար ախորժելի կերակուր և դեղ մըն է, և երախայն զայն խմած ատեն վերջի աստիճանի ուրախութեան մէջ կ'ըլլայ։ Ս'այրը շուտմը կը տեսնէ թէ ինչպէս երախային բոլոր վիշտերը անմիջապէս կը դադրին. որպէս թէ նոր արիւն և նոր կեանք բոլոր անկարգութիւնները չնչելով՝ մանկան ախտերը առողջութեան և զուարդութեան փոխադրեցին։ Երախայն միշտ պատրաստ է այս նոր (ուտելիք և) ըմպելիքին և ախորժակով կրնամ. Կ'ըսկսի զաւալել և պզտիկ ձերմակ ակռայները առանձ ցաւի և վիշտերու կ'ըսկսին երևան ելլել։ Ըսգօթի Բաղադրութիւնը երախայից առողջաբար գիրութիւն և զաւալում կուտայ, մարսողութեան կ'օգնէ և մարմնոյ ընդհանուր զօրութիւն կը պատճառէ։

ԸՍԳՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՈՒՆ

բոլոր տղայոց Սիրելին է և զանոնք շուտմը վարդագոյն երևոյթի և զօրաւոր և կատարեալ առողջութեան պատկերներու կը փոխէ։ Ըսգօթի Բաղադրութիւն՝ վրան այս նշանով վարդագոյն փաթեթի մէջ ծալուած շիշերէն կը ճանչցուի։

Շիշերու վրայ ասոր ուշադրութիւն ընել պէտք է։

Բոլոր դեղադրները և դեղավաճառները կը ծախեն։

20

PHOENIX ASSURANCE Ld. Co.

"ՖԻՆԻՔՍ"

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԼՈՆՏՈՆ 1782 ԻՆ

ԵՎ ԳՈՐԾԷ Ի ՊՈԼԻՍ 1869ԷՆ Ի ՎԵՐ

ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ եւ պահեստի դրամ

Անգլ. ոսկի 4,218,000

ՖԻՆԻՔՍ ասոկ հրդեհի դէմ Ապահովագրական Ընկերութիւն մըն է, ծանօթ իր պատասխանատուութեամբ եւ ֆնմիջական վճարումներով։

ՖԻՆԻՔՍ կ'ապահովագրէ հրդեհի եւ կայծակի դէմ ամէն տեսակ անշարժ եւ շարժուն առարկաներ, յոյժ նպաստաւոր պայմաններով։

Ընկերութեան նշանաբանն եղած է՝

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆ ՎՆԱՍՈՒՑ։ *Ցուցուած է առաւել քան* 27,000000 *անգլ. ոսկի։*

Ընդհ. գործակալ Պոլսոյ եւ գաւառաց։ Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Վիքտորիա խան, Պանք Օթոմանի մօտ Ղալաթիա։

Փոխ գործակալ Ի Պոլիս

ՀԻՎԱՆ ԹԷՔԷԼԵԱՆ

2 -10 Ֆենգլեան խան

ԱՏԱՄՆԱԲԱՆ

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԲՈՐԱ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 200

(Կալաթա-Մէրայի Լիսէին դէմ

Գ. Ս. Շբ. օրերը առաւօտեան կանուխեն մինչեւ իրիկուան ժ. 11½

Բ. Դ. Ուր. օրերը 6էն մինչեւ 11½

Պիրակի օրերը ժամադրութեամբ 2—10

ԱՐԱՌ

55ՐԴ ՏԱՐԻ, Է. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 12 — 13 ՄԱՅԻՍ 1906

ՕՐՈՒԱՆ ՆԾՄԱՐՆԵՐ

ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒՄՆԵՐ

Երբ մէկը անպատկառօրէն ծաղրական ոճով մը խեղաթիւրելու ելլայ իր մասին գրուածները, կը պատահի երբեմն որ վաղանցիկ յաղթանակ մը տանողի երեւոյթը ստանայ ընթերցողներուն աչքին, այդ պատրանքը ի՛նք մանաւանդ կրելով։ Ծաղրանքները մէկ կողմ պիտի թողունք, զաւեշտական չելլալով ո՛չ մեր գրիչը, ո՛չ ալ Մասիսի խմբագրական էջը. բայց խեղաթիւրումները ու հակասութիւնները վեր պիտի առնենք, անցողաբար, քանի մը տողով։ Զ'արժեր ատկէ աւելի զբաղիլ Իզմիրցի քրոնիկագրին պարագայովը ու զաւեշտականներովը։

Հա՞րկ է որ ըսենք, միանգամ ընդ միշտ,—Լաբալիսեան ճշմարտութիւն մը հռչակողի լրջութեամբ,—թէ այո՛, ատեն մը մեր աշխատակիցն էր Քրիզանթէմ, իր յօդուածներուն մէջէն լաւագոյնները կը հրատարակէինք ընտրանօք ու խնամոտ սրբագրութիւններով։ Այն օրէն ուր նշմարեցինք թէ ո՛չ միայն անկում մը կը կրէր իր մտաւոր կարողութիւնը, այլ լպիրշ նիւթեր ու անպատկառ ֆռազներ ծաւալուն հանգամանք մը կ'առնէին իր պատմուածքներուն ու քրոնիկներուն մէջ, զանոնք մեղմելու և աղնուացնելու անկարելիութեան առջև՝ հրաժեշտ տուինք իրեն ու իր աշխատակցութեանը։

Ո՞րն է այն հրապարակագիրը կամ թերթի վարիչը որ սանկ դիրքերու մէջ չէ գտնուած երբեք, տարբեր պարագաներու մէջ։ Օրինակի համար, Պ. Յարութիւն Ալփիար՝ ի՛նքն իսկ՝ անցեալ տարուան սկիզբները, իր սրբագրութիւնը կրող նամակով մը Արեւելքի միջոցաւ յայտարարեց ի լուր աշխարհի, թէ այլեւս չպիտի գրէ Արեւ. Մամուլի մէջ որուն հետ խզած է ամէն յարաբերութիւն։ Ու քանի մը ամիս ետքը... հո՛ն ապաստանեցաւ նորէն։ Մեղադրեցի՞նք զինքը իր այս հակասական ու յեղյեղուկ ընթացքին առիթով։ Եթէ գրող մը դատապարտելի չէ՝ իր գժտուած լրագրապետին հետ հաշտուելուն համար, միթէ լրագրապետ մը դատապարտելի՞ է՝ իր երբեմնի մէկ աշխակցէն բաժնուելուն համար։

Ահա՛ ինչ որ ունինք ըսելիք՝ մեր անձնական նամակներուն մէջէն հաւաքուած փնջիկին հրատարակութեանը մասին, ուսկից վարդի թերթերը միայն առնուած էին՝ փուշերը մէկ կողմ թողուելով ճարտարօրէն։ Անգո՛ւթ նամակներ, որ զիրենք փոչոտ դարակի մը խորշէն հանողին կը յիշեցնէին աղուոր անցեալ մը ու թուական մը ուր արժանի էր այդ գովեստներուն։

Անցնինք։

Համեստութեամբ մը, որմէ օրինակ առնելու են մեր ներկայ եւ ապագայ գրագէտները, Պ. Յարութիւն Ալփիար կուզէ հաւատացնել հանրութեան թէ «... լրագրապետները «ամէնէն շատ իմ յօդուածներս կը վճարեն»։ Արդ, որչափ որ իմացած ենք, 1905ի սկիզբը եւ թերեւս անկէ ալ առաջ, այդ տողերը գրող երգիծաբանը յաջորդաբար ափ առաւ Պոլսահայ օրաթերթերուն դուռը, աշխատակցութեան եւ վճարման դիւրին պայմաններ առաջարկելով որոնք ... լռութեան հանդիպեցան,—մերժման է՛ն քաղաքավարի ձեւը։ Սեւերդ չէր անչուշտ ճչդել այս կէտն ալ, դէթ պարզամիտ ընթերցողներուն հա-

մար որոնք կրնան խաբուիլ այս տեսակ ինքնագովութիւններէ։

Ուրիշ խեղաթիւրում մըն ալ։

Պ. Ցարութիւն Ալփիար, արդարացնելու համար այն պուռչըտուքները զորս միմոսական չեչտերով կ'արձակէ Տիար Թաւշանճեանի ետեւէն, այնպէս մը մեկնել կը ճգնի անոր գրածին ոգին, իբր թէ «զինքը գրելէ արգիլել ուզէր» կամ ատանկ միամիտ գաղափար մը ծագած ըլլար այդ լուրջ վաճառականին մտքին մէջ։ Մինչդեռ Տիար Թաւշանճեան ըսած էր պարզապէս.—«Եթէ պէտք «ըլլար՝ հոս կրնայի տալ յոյժ յարգուած եւ «հանրածանօթ անձնաւորութեանց անուններ, «որոնց հետ թղթակցութեան նիւթ ըրած «եմ նոյն այս քրոնիկագրին գրչին աղտո«տութիւնները զսպելու կամ գէթ չեղոքաց«նելու համար ըրած առաջարկութիւն«ներս...»։ Երբէ՞ն ի վեր է, որ գրչի մը աղտոտութիւնները մաքրելու փափագը՝ այդ գրիչը կոտրելու բաղձանք կը նկատուի։

Իսկ երբ Տիար Թաւշանճեան կը յարէ թէ—«Պատրաստակամութիւն ևս յայտնած «եմ զոհողութիւններ ընելու, եթէ գործ«նական բան մը կարելի ըլլայ ընել այս ան«բարոյական հոսանքին առաջքը առնելու «համար, դեռ ուրիշներ ալ անկից չվարակ«ուած»,—ահա՛ Քրիզանթէմ որ, մաքուր բաներ չգրելու իր խոստումը կուտայ հրապարակաւ,—ճէնդլմէնի մը խոստումը անշուշտ,—պայման դնելով՝ Իզմիրի Ազգ. Առաջնորդարանին պարտքերուն վճարումը որոնց գումարը... 10,000 ոսկին կ'անցնի, կըսեն։ Այս գիւտին առջև, լուրջ կամ զաւեշտական, որուն ըսելիք չիկայ, մեզի լուռ մնալ կիյնայ. Նոր Աչխարհի սուրհանդակն է որ պիտի բերէ անոր պատասխանը,—եթէ երբեք Տիար Թաւշանճեան ուզէ պատասխանել մէկու մը որ իր մտքին բոլոր մաշած սրբանութիւնները ու գրչին բոլոր տգեղ արտադրութիւնները մէկտեղ բերած է՝ զինքը հեգնելու համար միայն։ Ամէն պարագայի մէջ, նորէն բաւական ճարպիկութիւն ունի եղեր Քրիզանթէմ, այս պարզ բանավէճին այն տեսակ դարձուածք մը տալով յանկարծ, որ տասնեակ հազար ոսկիներու սակարկութիւն մը կատարուի իր քրոնիկներուն չուրջը որոնց ընթացիկ գինը... 3–4 մէճիտի ինկած է, կըսեն, տարիէ մը ի վեր։

Բայց, վերջացնենք։ Արդէն, մեր նոր աչխատակիցը՝ Թոլայեան՝ որ այնքան զըւարթ գրիչով մը սկսած է օժտիլ Մասիսը իր սիրուն քրոնիկներովը,—առանց անոնց յաջողութեանը համար «մերկապարանոց» նիւթեր փնտռելու,—ֆանթէզի մը ունի ներկայ թիւին մէջ, այս գրական—լրագրական խնդրին վրայ որ իր այժմէութիւնը կը պահէ դեռ։ Խօսքը Կավռօչին կուտանք ուրեմն՝ կատակաբանելու համար Քրիզանթէմին հետ և մենք կ'անցնինք աւելի լուրջ նիւթերու։

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՏՍՐԵԴԱՐՁԸ

Ամպամած ու թեթեւօրէն անձրեւոտ օրը, զոր ունեցանք հինգշաբթի առտու, Համբարձման տօնին օրը, յուսախաբութեան պէս բան մը պատճառեց ամէն անոնց որոնք մտադրած էին մայրաքաղաքիս զանազան թաղերէն Հիւանդանոց երթալ, անոր հաստատման 74րդ տարեդարձի տօնմանը մասնակցելու։ Բայց այս կրօնային—բարեգործական հանդէսը այնքան սիրելի է մեր համայնքին ամէն դասակարգերուն, որ ընութեան քմահաճոյքը անկարեւոր նկատուեցաւ չատերու կողմէ, և թէպէտ նախորդ տարիներու չափ ստուար չէր հանդիսականներու բազմութիւնը, բայց նորէն պատկառելի թիւ մը կը կազմէին անոնք։ Բարեբաղդաբար, միջօրէին մօտ, անձրեւը դադրեցաւ ու երկինք պայծառացաւ, որով հանդէսին այն մասերն ալ որոնք բացօթեայ կը կատարուին՝ իրենց սովորական փայլը չկորսնցուցին։

Կը ցաւինք որ, վերջին պահուն, Մասիսը մամուլին յանձնուելու մօտ միայն կը գրենք այս տողերը, որով չպիտի կրնանք մանրամասն նկարագրութիւն մը տալ մեր ընթերցողներուն,—ինչ որ ընդարձակօրէն կատարած են արդէն մեր օրաթերթերը, իրենց այսօրուան թիւով։ Բայց, յառաջիկային, ունինք

տեսութիւններ՝ Հիւանդանոցին վրայ ընդհանրապէս և նոր շինութեանց վրայ մասնաւորապէս։

Անցնինք ուրեմն Համբարձման տօնի հանդէսին, որ իր աւանդական կարգուսարքով կատարուեցաւ կանոնաւորապէս։ Ս Պատրիարք Հայրը որ չորեքշաբթի իրիկուընէ Հիւանդանոց առաջնորդուած էր, հինգշաբթի առաւօտ Ս. Յակոբայ մատրան մէջ Պատարագ մատոյց, քարոզ խօսեցաւ և հանդիսաւոր բարեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Կայսեր արեւշատութեան համար՝ թուելով Ն. Կ. Վեհափառութեան շնորհները։ Բոլոր ներկաները «ամէն»ներով ձայնակցեցան այս բարեմաղթութեանց։ Ի դարձին Հիւանդանոցէ, Ս. Պատրիարքը հոգեհանգիստ կատարեց Կիւլպէնկեանց դամբարանին առջև, շրջապատուած եկեղեցական դասէն։ Հոգաբարձութեան անդամներէն ներկայ էին Տիգրան էֆ. Մանուկեան, Յարութիւն էֆ. Ասլանեան և Գրիգոր էֆ. Էվրէնեան։ Նոյնպէս, ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւններ և երկսեռ ժողովուրդ։

Միջօրէի սեղանին վրայ, որուն կը մասնակցէին հարիւր յիսունի մօտ հրաւիրեալներ, Ս. Պատրիարքը յոտնկայս արտասանեց առաջին բաժակաճառը, թուելով հայրական շնորհները Օգոստափառ Կայսեր որ մեծագոյն Բարերարն է Հիւանդանոցին, և սրտաբուխ մաղթանքներ ընելով Ն. Կ. Վեհափառութեան արեւշատութեան համար։ Որոտընդոստ ծափահարութեանց մէջ և յոտնկայս ողջունուեցաւ այս բաժակաճառը։

Յետոյ, Հոգաբարձութեան անդամ Յարութիւն էֆ. Ասլանեան կարդաց Հիւանդանոցին 1905ի տարեկան տեղեկագիրը որ ունկնդրուեցաւ խորին ուշադրութեամբ և հետաքրքրութեամբ։ Յաջորդաբար բաժակներ առաջարկուեցան՝ Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետին, Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին, Երուսաղէմի և Կ. Պոլսոյ Ս. Պատրիարքներուն, Կեդր. Վարչութեան, Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան և բարերարներու կենաց։ Հացկերոյթը վերջացաւ «Հայր մեր»ով զոր երգեցին դպիրները։

Հիւանդանոցի հիւրասրահին մէջ պահ մը հանգիստ առնելէ յետոյ, Ս. Պատրիարք Հայրը առաջնորդուեցաւ Որբանոց, ներկայ եկեղեցականներուն և աշխարհականներուն հետ, և այդ Հաստատութեան խնամակալութեան անդամ Յակոբ էֆ. Գօրեան դպրոցին ու արհեստանոցին վրայ ամփոփ տեսութիւն մը կարդաց։ Արհեստանոցը այս տարի ունի 14 շրջանաւարտ՝ կահագործ, կօշկակար, թիթեղագործ և դերձակ։

Որբանոցին սաները թուրքերէն երգ մը երգեցին՝ Վեհ. Կայսեր ձօնուած, և անոնցմէ Պ. Ղ. Դանիէլեան թուրքերէն ուղերձ մը կարդաց, բարեմաղթութիւններ ընելով Կայսերական արեւշատութեան համար։ Ս. Պատրիարքը փակեց հանդէսը՝ օրհնութեամբ և մաղթանքներով։

Ժամ 11ին, հանդիսականները ու երկսեռ ժողովրդեան բազմութիւնը մեկնեցան, և Հիւանդանոցին ու որբանոցին պատսպարեալները՝ օրուան մը համար ոգեւորուած և ուրախացած զիրենք հիւրընկալող յարկին տօնախմբութենէն՝ վերստացան իրենց մենաւորիկ ու տխուր վիճակը։

Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան յարգելի անդամները որոնք՝ իրենց անձնուէր ու եռանդուն գործունէութեան արդիւնքին մէջ կը գտնեն իրենց մարդասիրական զգացմանց բարոյական գոհացումը, հինգշաբթի օրուան հանդէսին տարիւ անկեղծ ու ջերմագին խնդակցութիւններ ստացան։ Դիթութեան այդ բազմամարդ Յարկին ներքին կարգ ու սարքը և մատակարարութիւնը, վերջին մէկ տարուան մէջ, զգալի բարեփոխումներ կրած էին, որոնք յայտնապէս կ'ապացուցանէին նուիրուած խղճամիտ խնամքը և հոգածութիւնը։

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴՆՈՒՀԱՏՈՒՄ

Գոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշան շնորհել Տօքթ. Նաֆիլեան փաշայի։ Ն. Վսեմութիւնը թէ՛ իբրև ճարտար և փորձառու բժիշկ և թէ՛ պետական հիւանդանոցներու մէջ ունեցած բազմամեայ պաշտօնավարութեամբը յարգելի դէմք մըն է Թուրքիոյ բժշկական դասուն մէջ, և Կայսերական բարձր գնահատումը որուն կ'արժանանայ՝ բերկրալի առիթ մըն է զինքը ջերմապէս շնորհաւորելու։

ՔՐԱՏ ԱՌ ՍԱՏԵՆԱԳՐՍ

ՀԱՏՈՒԱԾ Ի «ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ»Է ՊՕԱԼՈՅԻ

Դաշնակաւոր բառից բայից գո՛յ ընտրութիւն բարեդէպ.
Խորչելի՛ լիցին ձեզ խուժդուժ ձայնից չարք դժպըհիք.
Թէ խոցիցի ունկն, ոչ ևս հաճոյ մըտաց լինել մարթի,
Տող թէպէտ իմաստայեղց, աղնըւագոյն խորհրդով լի...։(*)
Թէ դժուարին առ իմանալ իցեն բանից ձերոց իմաստք,
Միտք իմ անդէն եւ անդ թուլանալոյ սկիզբն առնուն,
Եւ վաղ իսկ յունայնախօս ի ձեր ճառից ուծացեալ՝
Ո՛չ ևս ըզհետ մատենագրին գընան զոր պարտ է ցանգ խնդրել։
Են միտք որոց խորհուրդք աղջամղջինք մըթասքողք
Ցանգ պատեալ խրթնացեալ կան թանձրամած իմն ամպով,
Ի բանին նըշուլից ամենեւին իսկ անթափանցք։
Ցառաջ ապա քան ըզդրել խորհել պարտ է ձեզ ուսանել.
Ըստ չափու որով խորհուրդ ձեր մթին է կամ յստակ,
Եւ յայտնութիւն ըստ այնմ առնի խրթնածածուկ կամ պայծառ.
Որ իմանի որոյ ի միտս՝ նոյն և բանիւ մերկ հոլանի,
Եւ առ ի զայն ասել՝ հեշտիւ հասեալ գան մեզ յայտարար բանք։
Նա մանաւանդ ի յերկս անդ ձեր ուշ կալեալ ցանգ բարուց լեզուին՝
Ցեռանդնագոյն ի բորբս իսկ ձեր լիցի նա ձեզ մեծարոյ։
Վայրապար դաշնակաւոր հնչէ բան ձեր յականջս իմ,
Եթէ անբուն իցէ բառ, կամ թէ յոռի՝ դարձուած բանին.
Զանհարազատ խուժդուժ բարբառ, թէպէտ և պերճ, մերժեն միտք իմ,
Եւ ընդ չըքեղ ճոռոմ վրիպակ գժդմեալ բընաւ ոչ հաճին։
Ի հակիրճ բան, զուրկ ի լեղուէ, մատենագիր աստուածեղէն,
Զի՛նչ և հընարս հընարիցի, է նա գըրիչ չընորհազուրկ։
Վաստակեցէք դուք պարապով, հրամայեալք թէ ստիպաւ.
Եւ զդպրութիւն արագագիր մի՛ ձեզ պարծանս գըրիցէք.
Ոճ բանի արագոտն, որ յընթանալն յօրինէ յանգս՝
Ոչ հանճարոյ առնէ հանդէս որքան թերի ողջմըտութեան.
Ես առաւել սիրեմ զառու, որ ընդ կակուղ ընդ աւազ
Ի ծաղկաւէտ մարգագետնի սահեալ գընայ յամրաքայլ,
Քան ըզյորդեալ ըզհեղեղատ, որ ընդ գետին տղմալից
Մրրկայոյզ հոսանօք թաւալիցի կոպճուտ խճուտ։
Ցամրաբար փութացարուք, և անվըհատք հանապազ՝
Ըզգործեաւ ածէք բազմիցս ըզգործ ձեռին ձերոյ դուք,
Ցղկեսջիք զայն անհանգիստ և միւսանգամ ողորկեսջիք։
Ցաւելէ՛ք մերթ, և քերեալ յաճախագոյն հանէ՛ք ի բաց.
Ոչ աւելի ինչ ունիցիք եթէ յերկս ինչ վըրիպալիցս
Հանճարեղ մերթ ընդ մերթ իմաստք ինչ ասա անդ չողայցեն.
Ի դիպան տեղւոջ հարկ է զի ամենայն իցէ կարգեալ,
Եւ միջոյն յանկ և ի ճահ իցեն սկիզբն և կատարած.
Զի հատուածք նուրբ արուեստիւ ընդ իրերաց պատչաճեալք

Ցայլակերպ պէսպէս մասանց ամբողջ մի լոկ յօրինեսցեն.
Եւ խեղաթիւր ճառ ի նիւթոյն մի՝ 'ստ արտուղի անկեալ բընաւ
Ի բաց կարի յոյժ գընայցէ չքքեղ բանի ի խընդիր։

Թարգմ. Ռ. Ց. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(*) Պօալոյի այս տողերը ներդաշնակութեան (harmonie) ընդհանուր պատուէր մը կ'արտայայտեն որ անկախ է գրականութեան մէջ երեւան եկած կամ գալիք ո՛ր և է ոճի կամ շարադասութեան փոփոխութիւններէ։ Ի՛նչ որ ալ ըլլայ խօսքին կերտուածքը, հին կամ նոր, դասական կամ վիպական կամ բնապաշտական, պէտք չէ՝ որ մեղանչէ ականջին պահանջումներուն դէմ։ Այս է Պօալոյի բանաձեւած կանոնը, որ ամէն ժամանակ ու ամէն տեղեաց համար արժող կանոն մ'է, ա՛յնքան ֆրանսերէնի որքան հայերէնի և ուրիշ ամէն լեզուներու համար, զի ամենուրեք ուր գրող մը և ընթերցող մը կան, գրողը չի կրնար ու չպարտի յատկապէս—գէթ առանց նմանաձայնութեան պէտքի—խժաձայն բառերու շարքեր կազմել, և ընթերցողը բնականաբար կ'ախորժի հեշտալուր ու հեշտաստհ պարբերութիւններէն ու կը խորշի ձայնից խժալուր միաւորութիւններէն։ Գր. Մալխաս այս ցեղաբնակութեան, որ ոճոյ ընդհանուր պահանջելի յատկութիւն մ'է, կը հակադրէ նուագակցութիւնը (symphonie)—տե՛ս Մասիս, թիւ 6 մայիսի 1906—, զոր Ֆրանսայի նոր բագոյն արձակագիրներուն, մանաւանդ Կոնգուռներու և Զոլայի, յատուկ կը համարի, արդիւնք արուեստին տակաւ նրբացման, պարբերութեանց նորոգ յօրինուածքին, հնաւանդ քերականական կազմութեան փոփոխման, ամէն տեսակ—հասարակ կամ ժողովրդական-բառերու շրջաբերութեան մէջ մտնելուն, և այլն։ Բայց ասոնք ի՛նչ որ ալ ըլլան, չե՛ն կրնար խախտել ներդաշնակութեան հիմնական կանոնը, և նոր տարրերուն ու նոր լեզուական ձեւերուն կիրառութեան մէջ դա՛ր ձեալ մատենագիրը պարտի զգուշանալ անները դաշնակութենէ, գէթ ո՛րչափ կը ներէ իմաստից ճշգրիտ և յստակ բացատրութեան պէտքը։ Զէ՞ որ ներդաշնակութիւնը կը նշանակէ նաև արուեստական գործի մը մասերուն իրենց մէջ ունեցած մի այնպիսի համեմատութիւնը որ ամբողջութիւնը կատարեալ միութիւն մը ներկայացնէ, և ոչ նուազ կարեւոր է ֆուգի մը մասերուն—ֆուգն իբրև միութիւն մ'առնուած—մի այնպիսի համեմատեալ միաւորութիւնը որ իրարու հետ լաւ կապուած, լաւ ներդաշնակուած ըլլան ու ձուլածոյ միութիւն մը կազմեն, ձեւին ու ձայնին ալ տեսակէտով։ Այդ նուագակցութիւն ըսուածն, որուն իմաստը երբեք չկրցաւ ճշդել Գր. Մալխաս, պէտք չէ՞ որ այդ ներդաշնակութիւնը պարունակէ իր մէջ. ո՞ր նուագ կրնայ աններ դաշնակ ըլլալ, և նուագներու միաւորութիւնը կը պահանջէ աւելի կնճռոտ ներդաշնակութիւն մ'ի հարկէ, բայց վերջապէս ներդաշնակութիւն մը։ Երաժշտական եղերուն գործածութիւնն իսկ կ'ենթադրէ ներդաշնակութիւն, առանց որոյ չկայ երաժշտութիւն, ո՛չ ձայներու, և ո՛չ բառերու, եւ հետեւապէս ո՛չ ալ կայ «երաժշտական նուագ», զոր Կոնգուռներու նման հեղինակներ արտադրեցին, կ'ըսէ Գր. Մալխաս, նախ ընդերկար մերժելէ յետոյ անոնց ո՛ր եւ է երաժշտական յատկութիւն։ Ապա ուրեմն այս վերջնոյն ըրածը լոկ աղմուկ մ'է իմաստէ զուրկ ու չի կրնար, բառերու վրայ լարախաղացութեան մը հնարքով, թարգմանչական այն ձախողութիւնները մոռցնել որք ամէն քայլին իրեն կը յանդիմանուին։

Ռ. Ց. Պ.

ԵՐԳ ԾՂԻԼԳԻՆ

Շընչեա փրչեա դու դառն հիւսիս,
Ի՞չէ՛ք անձրևք հեղեղասաստ.
Ի մրաթաթաւ իմում յարկիս
Զամպրոպս յընչաց քերեմ ես ասա.
Ասա առ հրովս երաղիմ հեչտ,
Մինչև ձրմեռն առցէ հրաժեչտ։

Բարձրաբընակն եմ ես ոգի
Կրրակետեղն, յորում լեղու
Մեղմոյ բոցոյն կապուտակի
Շուրջ ըզխանձող փայտին լիղու.
Ցոլացեալ ծուխ սպիտակաթոյր՝
Զայնիւս առնու զիւրեաւ պարոյր։

Կարկաջէ պոյտն անդ յեռանդան,
Արծաթոտնեայն ոստոստէ բոց
Գարշապարօքրն հրանիւթեան,
Լեալ ձայնակից իմոց երգոց.
Բոս ըզկոճեղբ մածեալ պատի,
Ի խանձողին՝ հոյզ ճարճատի։

Եւ ծանրաչունչ փուքք անդ խորդան,
Զորոց լրսեմ ըզնուագս առ հրով,
Ուր չամփրանոյն չըրջչըրջական
Ճռընչեն անիւք մրչտահոլով,
Եւ յընտանին դաշնակութիւն
Կարծըր կեռեաց խառնի կռընչիւն։

Զբաարթաթռիչ անդ կայծակունք
Կայծից երկնից պէս, մանրամաղ
Վազեալ վարդին չուրջ երագունք՝
Ճրչեալ մանրիկ իբր ընդ ծիծաղ.
Եւ չրլանան ոգիք հնոցին
Ի սրլանալ ճախրել նոցին։

Ի խորոց թուխն իմոյ խրցկան
Ընտանեկացդ ունիմ խրնամ,
Ցորժամ զրրոյց ինչ մանկական
Պատմէ մայրիկն յորդւոցն երամ.
Ես նմա զայն վէպս աղդեմ առ գութ,
Ես տամ լրռել հրրոյն յակութ։

Խափան առնեմ ճրռընչաձայն
Անուին որով մանէ դրստրիկ,

Մրրմրռելոյ կատուին հրաման
Տամ դադարել ներսեալ լրռիկ.
Սահիմն ժամք, ո՛չ լրսէ ոք ինչ
Ըզտրխրական կրկուին կրռինչ։

Ըզծրխանաւ դարեալ իկախ
Երգեմ ըզցայգ և ըզցերեկ,
Ծրղրրդական բանիւքս յաճախ
Ես ըսփոփեմ ըզդրստրիկն հէք,
Որ տառապեալ տուայտի ի տան
Ի զրզուանաց քեռն անդրանկան։

Հեծէ աղուէս ի թակարթի.
Զանտառածիրն աղարակօք
Սովալրլուկ տանջեալ նօթի
Ցածեալ յողայ գայլ անողոք.
Վերջին ամիսն ամին արդ ձեամբ
Շապկէ չուրջ ղերդ և զպատրչգամբ։

Շաչեա՛ չրչեա կայծակնասփիւռ
Ոզորակապ խուրձնրդ փայտի.
Ոստի՛ր ի վեր, ճիւաղրդ սուր,
Բա՛րձր ևս ոստիր ի հրոյդ այտի.
Կայթեա՛ Ոգիդ, զբարձսրդ մերկեա՛,
Հանգրիճեա զքո քրղանցս ոսկեայ։

Ըզցայգն հրսկել մե՛ծ են հաճոյք,
Դիտել զչառափրն բոցեղէն,
Որ կարմրերփին ափովքն երկուք
Հարկանէ բուռն ըզխանձողէն.
Ըզբնաւից չրչուկս, և զտան
Լրսել ըզձայն կենդանութեան։

Ղօղեալ կրծիկ յորմն ամրախիթ
Անդ ի ջերմնեակ խորչկանն իմում՝
Դիտել ըզմեռն կապուտաքիթ
Դեղնեալ յածեալ լացեալ տրրտում,
Դուն հանապազ գործեալ անհեղգ
Պատուհանին կրրթել ընդ փեղկ։

Շրնչեա փրչեա դու դառն հիւսիս,
Իջէ՛ք անձրեւք հեղեղասաստ.
Ի մրաթաթաւ իմում յարկիս
Զամպրոպս յընչաց քերեմ ես աստ.
Աստ առ հրրովս երազիմ հեշտ,
Մինչև ձրմեռն առցէ հրաժեշտ։

ԹԷՕՖԻԼ ԿՕԴԻԷ — Թարգմ. ՏԻԳՐԱՆ ԵԼԲԷՆՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐ
ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ԹՕՇՆԱԾ ԳՐԻԶԱՆԹԷՄԸ

Օրուան դէ՞մք...— Եթէ ես «օրուան դէմք» չընելու ըլլամ զինքը, ապահովաբար անիկա երդում պատառ պիտի ըլլայ թէ «օրուան դէմք» մըն է՝ կամայ ակամայ կարդացնելով ձեզի բոլոր այն գովասանական նամակները, զորս պատիւ ունեցած է ստանալ քառասունըհինգ տարիէ ի վեր։

Օրուան դէ՞պք... — Անչուշտ «օրուան դէպք»երու ամէնէն sensationnel*ը հրապարակած ըլլալու յաւակնութիւնը ունի Դարչըեագայի քրոնիկագիրը, թուղերու մայրաքաղաքին չամիչաչուի երգիծաբանը, իր այն առաջարկով՝ որով հայ գրականութեան սիրտը դո՛ղ հանեց յայտարարելով թէ պիտի հրաժարի ի գրականութենէ և... Մամուրեան Որդիէ, պայմանաւ որ Թաւշանճեան մաքրէ Իզմիրի Առաջնորդարանին պարտքերը՝ առաւել քան իր ունեցած բաղում պարտքերը.—Ո՜հ,* ma chère, *ինչե՞ր ալ կ'ըսէ Գորտէլիոի խուչիկը։*

Առաջին պարագան վերյուշել կուտայ ինծի ex-*չնորհալի տիկին մը—հի՛ն ակռայի ցաւ մը—չէնք-չնորհք գրկած կէս դար մը, որ առտուն աչքերը հազի՛ւ բացած՝ կըսկսէր առաւօտեան ժամերգութեան պէս՝ կարդալ բոլոր հիացողական նամակները իր նախկին* amant de cœur*երուն (*fkoռ*ե՛ր*ը)։*

—Մինակ դո՛ւն ես ինծի չհաւնողը, չանսուրա՛թ. նայէ՛ ի՞նչ բանաստեղծութիւններ գրած են Պիպիին համար (Պիպին ի՛նք էր)։

Բնածին կենցաղագիտութիւնը կ'արգիլէր ինծի պատասխան տալ և ըսել.

—Շա՛տ աղէկ, հոգի՛ս, բայց այդ պաշտողական նամակներդ նախ քան զԲրիստոս գրուած են, մինչդեռ հիմա՝Բրիստոսին ծնիլը ճի՛շդ հազար ինըհարիւրվեց տարի եղաւ։

—Բանինե՛ր իմ սիրոյս անձնասպան պիտի ըլլային, յամառօրէն կը յանկերգէր ա՛ն՝ որ հին աղգաց պատմութեան կը պատկանէր չատոնց։

—Պիտի ըլլայի՛ն, բայց... չեղա՛ն։

... Երկրորդ պարագան չա՛տ աւելի լուրջ է և չարաթ մը կ'ընէ բոլոր սալոնները և բոլոր սրճարաններու մէջ միեւնոյն խօսակցութիւնը կը տիրէ։—Եռաձայն պատարա՛գ, Չիլինկիրօ-Մէհտէ՛ր, գիւղացնացութի՛ւն, տեղի տուած են ամբողջ՝ հետեւեալ dialogue*ներուն։*

—Բրիզանթէմը գրիչը պիտի կոտրէ եղեր։

—Ի՞նչ կ'ըսէք, հի՛մա կը մարիմ... լեմոնի կտո՛ր մը՝ չո՛ւտ։

Այս լուրը Ղալաթիոյ Պորսային գիներուն վրայ անգամ կ'ազդէ։ Ազգ. Հիւանդանոցի սիկառին հասոյթը անկում մը կունենայ։ Դրաչարները կուլա՛ն, ընթերցողները կը հեծկլտան, ընթերցուհիները կը հեծեծե՛ն։ Թերթերու tirage*ները կէս առ կէս կը նուազին։ Իզմիրի չամիչներուն արտածումը յանկարծ կը դադրի։*

Ու պաղատողական նամակներ Ատլանտեանը կը ճեղքեն դէպի Թաւշանճեան.

—Տէ՛ր, կ'աղերսեն այդ նամակները, Իզմիրի առաջնորդարանին պարտքերը մի՛ վճարէք, որպէս զի չկորանցնենք Բրիզանթէմը։

Մինակ Մամուրեան Որդին է որ ձայն չի հաներ ու ինքնիրենը կը հրճուի՝ մտմտալով որ թերեւս Թաւշանճեան կ'ելլէ ատանկ բան մը ընել, որով ինք ալ կ'աղատի երեք էջ ապուշութեանց արձագանգը ըլլալէ և մանաւանդ աւելորդ վճարում մը ընելէ։

Չեմ կասկածիր թէ երբեք Թաւշանճեան չպիտի ներէ ինքզինքին այդ պարտքերը վճարելու պէս սրբապղծութիւն մը գործել, չզրկելու համար լո՛ւկ հայ գրականութիւնը իր ծաղիկէն։ Թո՛ղ Առաջնորդարանը պարտքերու մէջ լողայ, ի՞նչ փոյթ. սակայն, ո՜հ, մի՛ խլէք մեր ձեռքէն մեր Բրիզանթէմը, ապա թէ ոչ կը մեռնինք։

Սակայն, պահ մը ենթադրելով թէ Թաւշանճեան յանդգնի գործել այդ տեսակ մեղք մը, ապահովաբար ասիկա soit dit en passant*— կատարելապէս «*tout—bénef*» մը պիտի ըլլայ Արթաքիին համար։*

Նախ կեանքին մէջ օգտակար գործ մը

ըրած պիտի ըլլայ՝ պատմութեան մէջ թողլով original համբաւը մարդուկի մը, որ թէև չէր կրնար իր պիլառոտի պարտքերը վճարել, բայց օրին մէկը յանկարծ ելաւ մաքրել տալ ազգին պարտքերը ամբողջ։

Բարիք մը ըրած պիտի ըլլայ նաև ինքզինքին՝ ա՛լ չհարկադրուելով ամէն չաբթու մամտալ նիւթ մը, որ տակաւ չի՛ դար, և զոր humoristique ընելու համար հոգին կը հանէ։

Աղէկութիւն մը ըրած պիտի ըլլայ Արեւ. Մամուլին, որ մեռած—գրականապէս—տառ մը համարելով զինքը, ա՛լ իր աւելի կամ նուազ անհամ քրոնիկներուն չպիտի սպասէ թերթը քչելու յոյսով։

Ասիկա բարեպատեհ առիթ մը պիտի ըլլայ նաև իրեն՝ որ կանգ առնէ ճիշդ ատենին, առանց չատ ժամանակ ձգելու որ ետեւէն կրկնեն՝ ինչ որ սկսած են արդէն ըսել.

—Ա՛լ կ'անհամնաս կոր, Արթաքի՛։

(Մելամաղձոտ ու դառն յանկերգը, որ կ'երգուի ամէն ծերացած դերասանի ու պառաւցած աղուոր կնիկներու ետեւէն)։

Հմայիչ յիշատակը թողլով միտքերու մէջ իր ամենասրամիտ պատմութիւններուն, որոնք—է՛ր երբեմն—պաչտելի գեղուհին դարձուցած էին զինքը գրականութեան, և իր մենութիւնը օրօրելով այն դարպասոտ նամակներով, զորս գրած է իրեն... Մասիսի խմբագրապետը, հի՛ն բարի օրերուն երբ տակաւին կրնար խնդացնել։

Ու Առաջնորդարանը, որ երախտապարտ մնացած է անչուշտ իրեն, հանգստեան լիառատ թոշակ մը պիտի յատկացնէ իր բարերարին, որ անձնուիրաբար իր սրամտութիւնները թաղեց, որպէսզի հարայնքին պարտքերը վճարուի՛ն։—Երաղային հեռապատկեր մը, որուն պիտի ցանկային Մոլիէր ու Պարոնեան, և որոնց հոգիները պիտի հրճուին հիմակ անդիի աշխարհի մէջ՝ «ազգային բարերար մը» նշմարելով իրենց գրական դաւակներուն մէջև, որոնք մինչև այսօր անօթութեամբ կը վերջանային սովորաբար։

«Սատանան երբ ծերանայ՝ տէրտէր կ'ըլլայ»—կ'ըսեն, Բրիզանթէմ ալ երբ ծերանայ rentier պիտի դառնայ, և իր վերջին օրերը—«երգիծաբանի մը վերջին օրերը»—պիտի անցնէ Իզմիրի ծիծաղկոտ քարափին վրայ, աղուոր սպասուհիներուն molletները դիտելով և ատեն ատեն անհուն հեշտանքով մը ուրտէնկոթին գրպանէն հանելով ու հոտուրտալով բոլոր այն հիացողական նամակները, զորս զրկած է իրեն Մասիսի խմբագրապետը։

«Տիգրանին նամակներն են», —պիտի ըսէ, պիտի համբուրէ և աչուընները պիտի լեցուին։

Tiens! աղուոր esprit մը կ'իյնայ միտքը. բայց, աւա՛ղ, չի՛ կրնար գրել, քանի որ երդուընցած է, և այդ espritն կ'երթայ կորսուիլ անդիիններուն քով, որոնք կորսուած են արդէն։

—Ի՞նչ ընեմ, տուժողը նորէն հայ երգիծաբանութիւնն է, կը խորհի՝ իբր էրած սրտի մխիթարանք։

Ղուկաս Վարպետեան կ'անցնի նոյն պահուն.

—Լուքա՛, կը ձայնէ անոր, ոսկի մը ունի՞ս, Առաջնորդարանէն թոշակս առնելուս պէս կը վճարեմ։

—Ա՛ռ երկու ոսկի, Բրիզանթէ՛մ...

Նախկին քրոնիկագիրը տխուր ու մելամաղձիկ ակնարկ մը կ'ուղղէ իր boutonnièreին, ուր քրիզանթէմ մը կայ, թոչնա՛ծ, փտած, թարչամա՛ծ...։

—Դիտե՞ս ի՞նչ բան զիս պիտի մեռցնէ, Լուքա՛։

—Ի՞նչ բան, Բրիզանթէ՛մ։

—«Հայու աղջիկներ»ը երբ քովէս կ'անցնին՝ ա՛լ երեսս նայելով չեն խնդար կոր, այս բանը զիս կը հիւծէ, թոքախտ պիտի ընէ...

—Տէրտ մի՛ ըներ, բարեկամս, եթէ նորահաս աղջիկները չեն ճանչնար քեզ, մեր ատենուան կնիկները չեն մոռցած։

—Մեր ատենուան կնիկները ծերացա՛ն ա՛լ...

—Հապա դո՞ւն։

Այս խօսքին վրայ՝ Բրիզանթէմ գրպանէն կը հանէ Տիգրանին նամակները ու կըսկսի կարդալ։

—Բրիզանթէ՛մ, հոգ մի՛ ըներ, այսօր դուն մեծ բարերարներու կարգն ես անցած,

Սանասարեանցին, Գաղազ ամիրային քովը գրուած է քու անունդ որ առենօք ... «հայու կնիկ»ներու սիրտին մէջ միայն գրուած էր. մեր համայնքին առաջին բարեբարներէն մէկն ես այսօր ...

—Կը նախընտրէի առաջին երգիծաբանը մնալ։

... Կիրակի օրերը՝ ժամուն մէջ՝ պնակ մը պիտի պտըտցնեն յատկապէս.

—Եկեղեցւոյս բարերարին պնակն է, անտես մի՛ առնէք։

Ու երբ մեռնելու ըլլայ—Աստուած հեռո՛ւ ընէ—մարմինը պիտի թաղեն Իզմիրի ժամուն դուռը՝ հանգուցեալ առաջնորդին գերեզմանին քովի՛կը ճիշդ, եւ տապանաքարին վրայ պիտի կարդացուի ոսկետառ.

Ա՛յս է տապան հանգստեան
Յարութիւնի Այվիար։
Երգիծաբան անեղման,
Վերջին պահուն ... բարերար։

...Խնդիրը ա՛ն է թէ՝ Թաւշանճեան երբեք չպիտի յօժարի Քրիզանթէմը բաժնել հայ գրականութենէն, և Քրիզանթէմ երբեք չպիտի կրնայ ըլլալ բարերար մը, ո՛չ ալ թաղուիլ ժամուն դուռը։

Այո՛, «ազգային բարերար» մը չպիտի կրնայ երբեք ըլլալ երբեմնի Քրիզանթէմը, սակայն բարիք մը կայ, զոր կրնայ ընել ազգին, ա՛յն է.—

Քիչ մը նուազ գլուխ արդուկել։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՈՒԱՆՑԵԱՆ,

ԳԻՇԵՐԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

(ԱՐՁԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ)

Աղօր գիշեր մը։

Պատուհանիս առջեւն եմ։

Հովին յոգնած շունչը իր հառաչը կը նետէ խոնջ ճակատիս։

Վարը, պարտէզիս ծաղիկները, մութին մէջ դողդոջուն, իրենց նայուածքը կը թափեն հոգիիս մէջ, իրենց արցունքոտ նայուածքը՝ թախիծով լեցուն հոգիիս մէջ։

Ցնորքի մեղմածուփ մը, ովկէան մը, հոն դուրսը։

Հեռուներէն, սա սիւքին հետ որ կը հեծէ, հեռուներէն, անուրջի ալեակներ կուգան կը փշրուին սրտիս լքուած ափերուն վրայ ամայի. ու կուգա՛ն,—կը փշրուի՛ն. ու կը լսեմ իրենց փրփուրներուն հեծքը խորունկ, սրտիս մէջ։

* * *

Հանդարտ գիշեր մը։

Մթին անկիւնէ մը, ջուրթակի մը լացը երկա՛ր, երկա՛ր, կ'արձագանգէ հեռուներէն, իր լացը կ'արձագանգէ լռութեան մէջ, իր լացը կ'արձագանգէ սիրաբաղձ հոգիիս մէջ։

Վարէն, մեծ ժամացոյցը հատիկ հատիկ կը հնչէ, կը հնչէ ծոյլ տատանումներու երկար շեշտերով, ու կը լսեմ իր աղմուկը, խորի՛ն ու խո՛ր հրդաւո՛ր, որ ինձ կը հասնի քայքայուելով, փշրուելով լուռին մէջ։

* * *

Լռիկ գիշեր մը։

Հեռուն լոյսերը կը պլպլան մութին մէջ. ի՛նչ տխուր։ Արցունքի դողդոջ կաթիլներ են անոնք, որոնք կը հալին մենութեան ու գիշերին մէջ։ Ու լոյսերը կը կայծկլտան. արցունքի հրաշէկ կաթիլներ են անո՛նք...։

Գիշերը իր մենութիւնը կը խոկայ մթութեան ծալքերուն մէջ։ Գիշե՛րը, ան ալ իր սուգը ունի կարծես՝ արցունքով լեցուն հոգիիս նման։

Տխո՛ւր գիշեր մը։

* * *

Ու սիւքը որ կը հեւայ, ու ծաղիկը որ կը հեծէ, ու մութը որ կը խոկայ, ամե՛նքն ալ անոնք լռիկ աղօթարարներ են Գիշերին մէջ։

Հէ՛դ աղօթարար մըն ալ հոգիս, որ կուլա՛յ...։

ՀՐԱՆՏ Տ. ՆԱՀԱՊԵԱՆ

ՄԵՆԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒ ՃՈՒՐՋԸ

Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՎԱՆՔ

Երզնկայ դաւառին հարաւային արեւելեան կողին Մնձուր լերան ստորոտը կառուցուած է սոյն վանքը։ Զեմ յիշեր հիմնարկութեան որոշ թուականը, սակայն ըստ աւանդութեան՝ Ե. դարուն արդէն գոյութիւն ունէր անիկա։

Բուն վանքը բոլորուած է աղիւսէ խիստ հաստ ու բարձր չրջապատերէ՝ գրեթէ քառակուսի. ունի մէկ դուռ՝ թափծու երկաթէ չէնուած և երկու թեւերով՝ լայնաբաց ու ամրապէս զետեղուած։ Դրան առջև կայ տարածուած՝ մշտադալար ու լայնատարած մարգագետին մը, որ բարձրահայեաց թթենիներով կը հովանաւորուի և յառաջ կը բերէ մշտատև զեփիւռ մը, նոյնիսկ ամառուան ամենակիզիչ արեւին տակ։ Այս դալարագեղ մարգագետինով պճնուած թթասատանը՝ որուն մէջ գեղգեղող ու ճռուողող այլազան թռչուններ անպակաս են՝ կ'ողողուի Մէրճանի հանրահռչակ ջուրով որ Մընձուրի գագաթներուն մշտասառ ձիւնակոյտերուն կամաց կամաց հալելովը կազմուելով՝ կը գահավիժի ահարկու լեռնէն վար, բազմաթիւ ճիւղերու կը բաժնուի, և ստորոտը գտնուած վանքերուն ու գիւղերուն պէտք եղած ջուրը հայթայթելով — որոնց նեղոսն է անտարակոյս — կը թափի Եփրատ գետին մէջ։

Ահա այս ճիւղերէն մէկն է՝ որ իր բնական վճիռութեան ու թարմութեան մէջ՝ սարերէն, ձորերէն, ու հովիտներէն այլ և այլ վարանկումներով կը թափի բարձրաբերձ լերան յատակը, և իր՝ դէպի զառիվայր հոսումին յատակ ու փրփրալից կոհակներուն քաղցրակարկաչ գլգլացումը ձայնելով ամէն դի՝ կը կորէ կ'անցնի վանքին առընթերակից մարգագետինին սահմանները։

Վանքին անդիի կողմը — դէպի հիւսիս — կայ նորատունկ կաղամախիէ անտառիկ մը, որ կը բաղկանայ երկայնաբերձ եղեւնիներու խիտ և բազմաթիւ շարքերէ։ Այս անտառակին ետեւը կը գտնուի վանքին սեփական լայնատարած մէկ այգին, որ չրջապատուած է անկանոնաբար իրարու վրայ բարդուած քարերու և աղիւսներու պատով մը, որ պաչտպանուած է՝ կատուներէն՝ խիտ խիտ փչացանկերով։ Այս այգին օժտուած է տեսակ տեսակ պտղատու ծառերով, որոնք չեն զրկուիր երբեք՝ իւրաքանչիւր եղանակի մասնաւոր պտուղները ցուցադրելէ։

Վանքին միւս չուրջերը՝ նոյնիսկ մինչև հեռուները կը տեսնուին նոր վարուած արտեր, որոնք — գարնան կամ աշնան բնականաբար — իրենց առուաձև ակօսներուն ծոցը կը պահեն ցորենի կամ գարիի և կամ ուրիշ արմտիքի հատիկներ. հնձուած արտեր — ամառ ատեն — որոնց ոմանց մէջ կալ բացուած և ցորենը դիզուած է բրգաձև. ոմանց մէջ կուտակուած կան՝ նոր քաղուած հասկերու կենարար խուրձերը, որոնց խոզանները կը չողչողան արեւուն ճառագայթներէն, ուր ապակիի թափանցիկ պարզ կտոր մը կը ցոլայ ադամանդի նման և իր վերանկեալ, ուղղաձիգ ճառագայթները մեր աչքին զրրկելով զմեզ իրեն կը հրաւիրէ. ոմանց մէջ գամնելու դրուած է արմտիքը՝ զորս երեք չորս զոյգ եղներով կամ գոմէշներով կը գամնեն կայտառ պատանիներ, որոնց դէմքերն արեւին կիզիչ ազդեցութեան ներքև՝ մրկած են և լիահոս քրտինքի հեղեղներ դիրենք այս անտանելի աչխատութեան մէջ կը սփոփեն կարծես. չհնձուած արտեր որոնք ծանրաբեռնուած են արդիւնալի հասկերով որոնք գլխիկոր կը հնազանդին փչող զեփիւռին ազդեցութեան և կ'աւելցնեն գեղջկական կեանքի հմայքը. անդին աւելի հեռուն կը նշմարուին աչխատասէր մշակներ, որոնք օրն ի բուն իրենց վաստակարեկ բազուկները և սրունգները չարժման մէջ դրած՝ երկիր կը վարեն և քաղ կընեն, իրենց գեղջկական և յաւէրժընկեր երգերով միայն ժամանց գտնելով, որոնք իրենց ծանր աչխատութեան քաղցր հովերն են անչուշտ։

Վանքին արեւելեան կողմին դիմացը երկ-

բաբանական լայն ճեղքով մը—որ ձոր մըն է—զատուած կան բնակավայրեր, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմեն Դլամբքոր գիւղը՝ որուն ամէն մէկ տունը չրջապատուած է բնութեան գեղակերտ այգիներովը, և որոնց ամբողջութիւնը՝ հեռուէն դիտողը ծառախիտ պուրակներու խումբեր կը կարծէ, որոնց մէջէն կը հոսին նաև Մէրճանի այլ և այլ ճիւղերը, օձապտոյտ եւ արծաթահոս ընթացքով մը, որոնք գեղին եղական ու բնական գեղեցկութիւնը կը չնորհեն, իրենց առատ եւ կենսատու հիւթը—ջուրը—նուիրելով անոր։ Իսկ վանքին կռնակին կողմը, այսինքն Անձուրի զառիվայրին երկայնքն ի վար կը նշմարուին տեղ տեղ այգիներ, բանջարանոցներ, արօտավայրեր, որոնց ընդարձակ տարածութեան վրայ՝ անմեղ փոքրիկ վանականի մը առաջնորդութեամբ՝ կ'արածին վանքին ամբողջ կաթնատու կենդանիները։ Դիտելու է այն քաղցր եւ անստգիւտ գեղատեսարանը երբ այս տգէտ ու միամիտ հովուիկը ջրելու կը տանի այդ ընտանի կենդանիները։ Իր սրինգին ներդաշնակ ու քաղցր սուլումովը զանոնք վճիտ ու քաղցրահամ առուակին եղերքը կը հրաւիրէ, որոնք առանց վարանելու կը փութան եւ իրենց ծարաւը կը յագեցնեն։

*
* *

Վանքը ներքնապէս այնքան չքեղ չէ։ Ճարտարարուեստ եւ գեղարուեստ կը պակսի հոն։

Մայր դրան դիմացը՝ վանքին ներքին պարտէզէն կը հոսի Լուսաղբիւրը, որ դուրս կը ժայթքի առատութեամբ՝ փայտէ կիսախողովակէ մը, մշտնջենապէս պաղուկ ու անարատ։ Դրան աջ կողմը կայ վանքին խոհանոցը, ուր վանքին ժրաջան տանտիկիններէն ոմանք իրենց առօրեայ խնոցին կը հարեն՝ կարագ պատրաստելու համար, ոմանք կաթը կ'եռացնեն եւ մածուն կը պատրաստեն, ոմանք թոնիրին դժոխային բոցին վրայ կերակուր կը պատրաստեն՝ ժրաջան մշակներուն կէսօրուան ճաշ հասցնելու համար, ոմանք ուրիշ բոցաշէջ թոնիրի մը մէջ առօրեայ հացերը կ'եփեն, ուրիշ մըն ալ (մասնաւորապէս նոր հարսերուն ու աղջիկներուն գործն է այս) նոր եփած հացերը կը չարէ կարգաւ, միմիայն հաց փռելու յատուկ եղող կապերտի մը վրայ։ Այս խոհանոցին մօտերը կան ընդարձակ ախոռները, որոնց վրայ հաստատուած են հնամենի եւ հողաշէն վերնայարկերը՝ որոնք ընդհանրապէս ուխտաւորներու տրամադրութեան տակ կը դրուին։

Վանքին ներքնապարտէզին քով կառուցուած է եկեղեցին որուն արտաքին դրան առջեւ՝ կամարէ մը կախուած է կոչնակը, հաստաձոյլ երկաթի եւ ուրիշ մետաղային զանգուածներու յարազոդ մը։ Եկեղեցիէն ներս ամէն բան պարզ է, թէպէտեւ խորհրդաւոր։ Երեք խորաններ կան՝ որոնցմէ միջինը կը կրէ Ս. Աստուածածնայ պատկերը՝ Յիսուս Մանուկը գրկին մէջ, իսկ միւսներէն մէկուն մէջ կայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի պատկերը՝ Հայրապետական գաւազան ի ձեռին, միւսին մէջ ալ կայ՝ Մծբնայ Հայրապետին պատկերը Կաթողիկոսական գաւազան ի ձեռին։ Խորանները անզարդ են, ոսկիէ եւ արծաթէ խաչերով եւ մասունքներով պճնուած չեն—թէպէտ պահեստի արծաթեղէններ եւ ոսկեղէններ ունի, այլ քանի մը հինաւուրց աւետարաններ, երկու երեք արծաթէ խաչեր, քանի մը ժանգոտած անագապղինձէ աշտանակներ եւ ձեռագործ մէկ քանի ծածկոցներ՝ զետեղուած են միմիայն անոնց վրայ։ Իւրաքանչիւր խորանի առջեւ կայ կանթեղ մը, որ անշէջ լոյսով մը կը պլպլայ։

Եկեղեցւոյ ձեղունը կամարաձեւ, առանց ո եւ է պատկերի կամ զարդի, եւ կրախիւսով ծեփուած է, պատերը քարուկիր եւ չատ հաստ են, որոնց մէջ զետեղուած են՝ վանդակաձոյլ, երկաթէ ճաղերով պաշտպանուած պատուհաններ։ Դեռինը առանց տախտակամածի է, որուն վրայ մէկ քանի տեղեր՝ հաղիւ հաղ փռուած կան մաշած փսիաթներ, հինցած կապերտներ եւ ցեցակեր մէկ երկու գորգեր—որոնք թերեւս անթիքա են—։ Եկեղեցին ունի նաեւ՝ կանանց յատուկ վերնատուն մը, որուն սանդուխին սարդոյտ՝

պատին մէջ՝ կը գտնուի Խոր Վիրապին դուռը որ պզտիկ խուց մըն է՝ եկեղեցւոյ հիմին մէջ շինուած, եւ որուն կողերուն երեսները յղկուած քարեր են. այս քարերուն իւրաքանչիւրը ունի իրեն վրայ շինուած խաչեր որոնք սեւցած են ուխտաւորներու վառած մոմերէն։ Այս Վիրապը գետնէն հազիւ հինգ տասը սանդխաստիճան վար կը գտնուի եւ այս աստիճաններուն դիմացը—պատին կորակամար բացուածքին մէջ—կայ Լուսաւորչի հինցած եւ տեղ տեղ ալ մոմերէն այրած՝ հազիւ որոշելի պատկերը, որուն շրջանակները փտած են եւ միջատներու բըներ կազմուած։ Ահա հոս է վանքին ամենէն խորհրդաւոր սրբավայրը, ուր ներմեռանդ ուխտաւորներ անպատճառ կ'այցելեն և իրենց ուխտը կը մատուցանեն առ Աստուած, Լուսաւորիչ Ս. Հայրապետը բարեխօս կարգելով։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԱՄՍԱՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼՓԻԱՐԻՆ

Կարդացի «Արեւելեան Մամուլ»ի վերջին թիւին մէջ ձեր ուղիղ էջնոց կրկնակ յօդուածները որոնց մէջ կարծած էք, նշանաւոր ըմբիշի մը մէկ tour de forceին պէս, Ջախջախիչ հարուած մը տալ Տիար Թաւշանճեանին, ու «Մասիս»ի խմբագրապետին։

Եթէ այս քանի մը տողերը կը գրեմ, կը մտածեմ որ այնքան տղայամիտ չէք ըլլար՝ կարծելու համար թէ մէկուն կամ միւսին պաշտպանութիւնը կը ստանձնեմ զոր ինձմէ սպասելու պէտք չունին։ Իմ գործս ուղղակի ձեզի հետ է և գրելիքս ձեզի միայն ուղղուած, կրնաք վստահ ըլլալ։

Տիար Թաւշանճեան ձեր յօդուածները անբարոյական կը գտնէ եղեր, ատոր չենք կրնար բան մը ըսել, les gôuts et les couleurs ne sont pas discutables. «Մասիս»ի խմբագրապետը ատեն մը ձեր յօդուածները հիւրընկալելէ ետք՝ հիմակ ալ չուզեր եղեր հրատարակել։ Ասոնք սովորական բաներ են լրագրական կեանքի մէջ ու կը կարծեմ որ, մարդ բաւական մը toupet ունենալու է, այս կէտերը պատրուակ բռնելով չաբաթաթերթի մը ութը երեսները լեցընելու համար... ինքնագովութեամբ։

Մի՛ բարկանաք. այդ բառը իմս չէ. արդէն դուք ալ տարտամօրէն գիտակցութիւնը ունեցած էք ատոր, և երանի՛ թէ քիչ մը աւելի պաղարիւն ունենայիք ու չիյնայիք այն վիճակին մէջ ուր էք։

Եթէ աչխատիմ մէկիկ մէկիկ մէջ բերելու ձեր յօդուածին այն մասերը ուր ուրիշը հարուածելու ձեւին տակ ինքնագովութիւն կ'ընէք՝ թերեւս հարկ ըլլայ ամբողջ յօդուածը ընդօրինակել, և գիտէք որ յօդուած մը ընդօրինակել ու հրատարակութեան տալ իմ գործս չէ...։

Իրա՞ւ է որ դուք գրականութիւն մը կ'ընէք, և քսան տարիներէ ի վեր, թէ կը լսիուին, կը մարսուին ձեր գրածները. թէ «ատանկ հաստատուն հիմերու վրայ դրուած համբաւ մը չէ կարելի քանդել»... իրա՞ւ. դուք կը հաւատա՞ք բոլոր այս ըսածներնուդ. կը զարմանամ չիտակը։

Տօսէի Թաւթաւէնի պատմութիւնները միտքս կ'իյնան. մարդ երբոր բերնի ծամոց ընէ չեղած, չպատահած բաներ, նախ ինք կը հաւատայ, եւ յետոյ կը սկսի ուրիշներուն ալ հաւատացնել. հոգեբանական պարագայ մըն է ասիկա, շատ ծանօթ։

Նպատակս՝ ձեր ընել կարծած գրականութեան դէմ գրել չէ. հարցում մը պիտի ընեմ ձեզի, շատ պարզ հարցում մը, որուն պատասխանը անհրաժեշտ է որ տաք հրապարակաւ.

«Արեւելեան Մամուլ»ի 11րդ թիւին մէջ, (մարտ 8) ձեր հրատարակած յօդուածը, Ամուսնութեան Անակեալներ, զոր «Սուրհանդակ» ալ արտատպեց, ձե՞ր իսկ հեղինակութիւնն է։

Կը տեսնէք որ հարցումս շատ պարզ է, և եթէ քիչ մը աւելի որոշ չըսի, հիմակու-

հիմայ, պատճառը այն էր որ, ձեր ունեցած գրաղէտի բովանդակ յաւակնութիւններուն հետ, կը կարծեմ թէ պատուաւոր մարդու մը franchiseը կրնաք ունենալ։

Դիտեմ որ, յաջորդ անգամ, կարգ մը խօսքերով, բերնի ծամոց ըրած espritներով պիտի ջանաք խնդիրին քովերէն անցնիլ, ու կարգ մը քաչքչուքներ ընել եմ հասցէիս։ Բայց գիտցէք որ, եթէ որոշակի չպատասխանէք, պիտի ստիպէք որ ես խօսիմ, շատ մեկին, շատ յստակ կերպով։

Ուրեմն, Պ. Բրիզանթէմ, լրջօրէ՛ն տուր պատասխանդ և եթէ կ՚ուզես՝ գրաւ մըն ալ առաջարկէ, գրաւ մը, զոր առաջուց պատրաստ եմ ընդունելու, բայց յոդուածիդ մէջ ջանա՛ մեծ-խօսիկութիւններ չընել, nous en avons assez ...։

Ցտեսութի՛ւն ուրեմն։

Ատաբազար Մ. ԵՐԻՑԵԱՆ

ՄԱՍԻՍի այսօրուան թիւով հրատարակուած Պօալոյի ոտանաւորին թարգմանութեան մէջ վրիպակ մը սպրդած է։—16րդ տողին վերջի «բանք» բառը պէտք է կարդացուի «բառք» և ի ստորև գրուած Ծանօթութեան 5րդ տողին մէջ «ժամանակ» բառը՝ «ժամանակաց»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻԲՕԼԻԹ ԹԷՆ

(1828 - 1893)

Ս.

Թէն ծնաւ Առտէն լեռներու այն մենաւոր աւանին մէջ որ Վուզիէ կը կոչուի։ Տակաւին չատ փոքր, ժրաջան ու խոհուն՝ ցոյց տուաւ արտասովոր յարմարութիւն մը գիտութիւններու։ Իր մէկ հօրեղբօրը միջոցաւ սորվեցաւ անգլերէն։ Նախնական ուսումներու ստացումէն վերջ, Թէնի հայրը տեսնելով ապշեցնող մտացիութիւն մը իր տղուն վրայ, ղրկեց զայն Բարիզ՝ Պուռպոնի քոլէճը ուր հիանալի շրջան մը բոլորեց։

1848ին, հազիւ քսան տարեկան, ընդունուեցաւ բարձրագոյն վարժապետանոցը ուր կ՚աշակերտէին նաև ապագայ մեծ անձնաւորութիւններ՝ Իտմոն Ապու, Վայս, Ֆռանսիսք Սարսէյ և ն.։ Թէն հոն միշտ առաջնութիւնը իրեն պահեց, ասով հրաւիրելով իր վրայ նախանձի չատ մը ակնարկներ։

Ֆռանսիսք Սառսէյ իր դպրոցականի յիշատակներուն մէջ կ՚ըսէ, Թէնի համար,—«Ամէն բանով կը հետաքրքրուէր, ամէն բանով կը զբաղէր, յաճախ նոյն իսկ կիրքով, միշտ խորհրդածուած յամառութեամբ։ Հետամուտ էր իմաստասիրութեան, փոխ-ուսուցչութեան, բայց միանգամայն կը մշակէր ուսողութիւն, բնագիտութիւն, բնական պատմութիւն, պատմութիւն, կենդանի լեզուները զորս հիմնովին սորվեցաւ. կը հետեւէր նաև նկարչութեան և երաժշտութեան։ Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ բան կ՚անգիտանար։ կենդանի համայնագիտակ մը, և ամենէն հրաշալին իր քով այն էր որ, այդ ամբարուած ահագին ծանօթութիւններուն խառնակոյտը զորս շարունակ կ՚աւելցնէր իր մտքին մէջ առանց յոգնութեան, հոն կը դասաւորէր անճիգ, հոն կը շարէր այնքան մեթոտիկ կերպով որ, առաջին կոչով մը իր յիշողութեան, իւրաքանչիւրը կը մեկնէր իր խորշէն և կը տարածուէր կամ թուղթին վրայ կամ խօսակցութեան մէջ։ Շլացած էինք՝ չուարած այս համայնականութենէն։ Իտմոն Ապուի ընտանի խօսքերէն մին էր հետեւեալը. «Երբ պէտքը զգայինք որ և է ծանօթութեան մը—երթանք փայտահարը (Ապու՝ Թէնը «փայտահար» անունով կը յորջորջէր) թղթատել։ «Փայտահարը» նեղուած մեր ընդմիջումէն, կը խնդար մեղմօրէն, ընտանի չարժումով մը կը հաստատէր ակնոցը քիթին վրայ և կը սկսէր խօսիլ իր նիւթին վրայ»։ Այսպէս Թէն ամէնքոտ, վարանոտ կերպերով, ունէր սակայն ահագին մթերք մը գիտութեան, ու միանգամայն համարձակ ու ձեռնարկող միտք մը։ Դպրոցական չրջանէն վերջ, Թէն իր իմաստասիրական կարծիքներուն պատճառով կը լքէ համալսարանը և հետզհետէ կը կորսնցնէ իր պաշտօնները, ու Թէն յուսահատ, հազիւ իրեն բաւող ամսականով մը գաւառական

պաշտօններու հետամուտ կըլլայ։

Այդ միջոցին (1858) խստիւ արգիլուած էր համալսարանին գծած իմաստասիրական ծրագրէն շեղիլ։ Թէն իր գրական նոր ըմբռնումներով իր վարպետները դառնացուցած էր, այնպէս որ երբ 1862ին բաղմարուեստեան վարժարանի գրականութեան պատմութեան ուսուցիչը մեռաւ և Թէն իբր ընտրելի ներկայացաւ նոյն պաշտօնին, չի կրցաւ ընդունիլ։ 1864ին միայն կրցաւ գեղարուեստից վարժարանին գեղագիտութեան դասատու կարգուիլ։ Տարօրինակ աշխատող մը՝ իր գաւառի դասատուութեան շրջանին մէջ գրեթէ ամբողջ տարի մը միայն Hegel կարդացած էր։

Թէն ոչ միայն իբր ուսումնասիրող միտք կը բաւականանայ ընթերցումներ ընելով, այլ կը ճամբորդէ իր ամուսնութենէն քիչ առաջ (1868)։ Կը պտտի Պիրենեան լեռները, կ'այցելէ Իտալիա, Անգլիա, ուրկէ կը բերէ անագին ծանօթութիւններ իր ապագայ մեծ գործին համար, անգլիական գրականութեան պատմութեան իբր աստղ։

Կը ժողվէ կը նօթագրէ մեծ խնամքով անագին տետրակի մը մէջ ինչ որ կիմանայ կամ կը տեսնայ կարեւոր և իր «Կեանքը և կարծիքները Թոմա Կոէնտորժի» անուն գործը ամենօրեայ տպաւորութիւններու հաւաքածոյ մըն։ Թէն իր notesերը կը պահէ ծայրայեղ խնամքով. իր մահէն քիչ առաջ կը փափաքի որ անոնք ամէնն ալ այրուին։

1868ին կ'ամուսնանայ նշանաւոր զարդանկարիչ Ալեքսանտր—Տօմինիի Տընիզէլի աղջկան հետ։ Կունենայ երկու զաւակ, մին մանչ և միւսը աղջիկ, ու զանոնք կրթել կուտայ բողոքականութեան մէջ, ու ինք ալ կուզէ բողոքական ծէսով թաղուիլ։

Հանգիստ կեանք մը վարելու ամենամեծ իղձով տոգորուած, հեռու ամէն ժխորէ, քաղաքի ջղագարող հաճոյքներէ, տեսակ մը վանականի այլամերժ կեանքով ապրեցաւ Թէն Բարիզի իր տան մէջ, հաղիւ երբեմն քանի մը հաղուագիւտ գիտուն բարեկամներ ընդունելով։ Իսկ տարւոյն մեծագոյն մասը կ'անցընէր Սավուայի Մանթոն—Սէն Պէնարի իր տան մէջ, ծիծաղկոտ երկրի մը ճոխ բուսականութիւնով շրջապատուած։ Բնութեան սիրահար, ինչպէս մենութեան, հաճոյքը աւելի երկար մտախոհութիւններու մէջ փնտռող քան խօսակցութիւններու, թէև ինքը լաւ խօսող մը եղած ըլլայ, իր գծած քանի մը հերոսներուն նման մութ, այլամերժ, բայց մարդասէր, Թէն կը նախընտրէր այդ հանդարտ մթնոլորտը։ Հոն կուգար նաև Ռընան և կը մնար շատ անգամ։ Հոն Սավուայի այդ դարաւոր ջղուտ կաղնիներուն տակ Ռընան և Թէն կը վիճէին շատ անգամ այնքան բուռն՝ երկու բանաստեղծներու վրայ։ Մինչ Թէն իր հիացումը կը յայտնէր տարաբաղդ Միւսէին, Ռընան «Յիսուսի կեանքին» տաղանդաւոր հեղինակը, կը ջանար պաշտպանել Լամարթինը։ Խառնուածքի խնդիր։

Թէն մեռաւ 1893ին մտաւորական տենդոտ աշխատութիւններէ ընկճուած, հակառակ անոր որ, ինք իր պատանեկութեան շրջանէն ջանացած էր, ամենօրեայ պտոյտներով և մարզանքներով հակազդել ուղեղային գործունէութեան առթած տաժանքին։

Տեսնենք իր կեանքի գիծերէն վերջ թէ ինչ եղաւ Թէնի գործը իբր իմաստասէր, իբր պատմագիր և իբր գրագէտ-քննադատ։

Թէնի իմաստասիրութիւնը փնտռելու է մանաւանդ հետեւեալ երեք գործերուն մէջ. «17րդ դարու դասական ֆրանսացի իմաստասէրները»—«Անգլիական գրականութեան պատմութեան 5րդ հատորը)» և L'intelligence (Իմացականութիւն)։ Առաջին երկուքը կը պարունակեն միայն գրական-իմաստասիրական քննադատութիւններ, զանազան իմաստասէրներու գործերու մասին։ Երրորդը իրեն բուն իմաստասիրական վարդապետութիւնը պարզող միակ հատորն է, բայց դժբաղդաբար ամբողջ գործին մէկ մասն է ատիկայ։

Իր գործերով այլազան՝ Թէն կը ներկայանայ իբր հոգեկան, պատմագիր, ճամբորդ, քննադատ, գեղագէտ, դիտող, իմաստասէր։ Բայց այդ այլազանութիւնը գործերուն կ'առաջնորդէին մարդը խիստ մթութեան մը։ Ինք պատմագիր և քննադատ ըլլալէ առաջ՝

իմաստասէր է։ Թէնի մէջ երկու անձեր գլխաւորաբար կը նշմարուին, մին մանրակրկիտ մանրամասնութիւններու խուզարկուն, դիտող ամենափոքր իրողութեանց և միւսը՝ ընդհանրացնողը։ Իր այս կարողութիւններով Թէն կարող է մատնել Փանթի և Հէկէլի պէս, դիտել Պալզաքի և Սթէնտալի նման։ Կեանքի ամենափոքր մանրամասնութենէն մօտաւոր և հեռաւոր տեսութիւններ կը հանէր։

Թէն կը ջանայ միտքը տարբալուծել ա. նոր սկիզբին հասնելու համար և յետոյ զայն վերստին կազմել։

Ռընան 1848ին կըսէր. —«Դիտութիւնը կրօնք մըն է». Թէն ալ այն գիտական հոսանքին մէջ ինկաւ ուր միտքերը դրաւել սկսած էր, և որուն կը պարտի իր տրամաբանական ուղիղ դատողութիւնը։

Տ. Կ. ԶԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւով կ'արձանագրենք այն դառն կորուստը զոր ունեցան Թորգոմեան Եղբարք՝ Տօքթ. Վահրամ էֆ., բանասէր բժիշկը, և Դէորգ էֆ., Հանր. Պարտքի վարչութեան երկրագործական մասնագէտ խորհրդականը, յանձին իրենց պատուական հօր՝ Ցարութիւն աղա Թորգոմեանի, որ չաբթուս սկիզբը կնքեց իր մահկանացուն, 73 տարեկան հասակին մէջ։ Հանգուցեալը, թէպէտ պարզ արհեստաւոր մը, կանուխէն պէտքը զգացած էր լաւ դաստիարակութիւն մը տալու իր զաւակներուն որոնց գրաւած պատուաւոր դիրքը ընկերային լաւագոյն շրջանակներուն մէջ, իր բովանդակ կեանքին երջանկութիւնը եղաւ։

Ցուղարկաւորութիւնը որ կատարուեցաւ չորեքշաբթի օրը, Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին, համախմբած էր ստուար բազմութիւն մը պետական պաշտօնատարներու, բժիշկներու, Հանրային Պարտքի Վարչութեան ներկայացուցիչներու, Պատրիարքարանի Ժողովականներու, մտքի և գործի մարդոց, և զանազան դասակարգի ազգայիններու՝ որոնք շրջապատած էին հանգուցեալոյն սգակիր զաւակները։

Այս վերջիններուն փաչագով, յուղարկաւորութիւնը հանդիսաւոր չեղաւ ու դամբանական չխօսուեցաւ։ Եկեղեցական դասէն ներկայ էին Տ. Դէորգ եպիսկ. Երէցեան, Տ. Մկրտիչ եպիսկ. Վեհապետեան, Տ. Ա. ռիստակէս եպիսկ. Վանքեան՝ վարդապետներէ ու քահանայական դասէն շրջապատուած։

Թաղումը կատարուեցաւ Սկիւտարի ազգ. գերեզմանատունը ուր հետեւեցան յուղարկաւորները դագաղին և հոն՝ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին Տօքթ. Վ. Թորգոմեան էֆ.ի և Դէորգ էֆ. Թորգոմեանի որոնց իր անկեղծ վշտակցութիւնները կ'ուղղէ նաև Մասիսի խմբագրութիւնը, այս տխուր առթիւ։

Ս. Պատրիարքը՝ մխիթարական զգայուն ու գեղեցիկ նամակ մը ուղղած է Տօքթ. Թորգոմեան էֆ.ին՝ իբրև պետը ընտանիքին՝ օրհնելով անոնց հանգուցեալ հօր բարի յիշատակը։

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՇ, Կովկասի մէջ իր ձմեռնային թատերական եղանակը աւարտած ըլլալով, մայրաքաղաքս վերադարձած է։ Համակրելի արուեստագիտուհին իջեւանած է իր քեռայրին՝ Տօքթ. Դաբրիէլ էֆ. Դանճեանի բնակարանը, ի Փաշա–Պաղչէ, ուր սովոր է անցուցնել իր ամառնային արձակուրդները՝ Վոսփորի ասիական եղերաց այդ գիւղական հմայիչ անկիւնին մէջ, ծովափին մօտ ու դալարագեղ պուրակներէ շրջապատուած՝ կաղդուրուելու համար բեմական տենդագին կեանքի յոգնութիւններէն։

Ինչպէս օրաթերթերը ծանուցին, ծանօթ բանաստեղծ և մեր վաղեմի աշխատակից Մկրտիչ էֆ. Աճէմեանի եղբօրորդին, Պ. Հրանտ Աճէմեան, Կ. Պոլսոյ գերմանական ընդհ. հիւպատոսարանի առեւտրական խորհրդականի քարտուղարութեան պաշտօնին կոչուած է։ Հրանտ էֆ., բաց ի մայրենի լեզուէն, հմուտ է օսմաներէնի, գերմաներէնի և ֆրանսերէնի, և իր աշխատասիրութիւնն ու կարողութիւնը տարակոյս չեն թողուր որ պիտի գնահատուի այս պատուաբեր պաշտօնին մէջ որուն կը կոչուի երիտասարդ հասակէն։

Հիմնադիր—Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ
Տէր եւ Տնօրէն—ՏՕՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԱՍԻՍ
Տպագրութիւն ԱԲԵՒԵԼՔ Օրագրի

ՌՕՍԻԱ–ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՐԿԱԾՔ

1881 մարտ 20ի կայս. Ուքազով արտօնուած

Կեդրոնատեղին Բեդերսպուրկ, իրեն յատուկ յէնք։

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱԳՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՑԵԼԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ կատարելուն դէմ։

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած	10,666,666	ֆրանք
Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան	149,852,000	»
Ընկերութեան ապահովագրուողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ Ընտանեաց հատուցում	355,840,000	»
1903 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագին եւ տոկոս	64,553,800	»

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոտա, Ղալաթիա։ 2—10

ԱՌԻԹԷՆ ՕԳՈՒՏ ՔԱՂԵԼ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԷՐՃԱՅԻ

ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Հէրճայի վաճառատունը՝ գոհարեղէններու, ոսկի եւ արծաթ չղթաներու, գոգոնոցներու եւ քօնոլի ժամացոյցներու մասնաւոր վաճառատունն է։ Իր բազմաթիւ յաճախորդներուն վստահութիւնէն քաջալերուած՝ այս անգամ կը փութայ յայտարարել թէ ամէն եղանակի յատուկ վերջին նորաձեւութեան վրայ պատրաստ ունի արանց, կանանց եւ աղջիկներ համար ամէն տեսակ հագուստներ եւ անձեռնի համար մանչական վերարկուներ, նաեւ ձերմակեղէններ, ֆանթէզիներ եւ թօաֆիներ ու ամերիկեան կօշիկներ։ Ունի նաեւ կանկրասի, ձեղունի լամբաներ, մանճակալներ, եւրոպական ու անգլիական գորգեր, գեանի մուշամպներ, կրամօֆոններ ու պիսիքլէթներ՝ ամենավերջին կատարելութիւններով։

Հէրճայի վաճառատունը իրականապէս ու լայնօրէն չափած է հանրութեան վստահութիւնը եւ գոհունակութիւնը իր ապրանքներուն տեսակութեան եւ ոսկիներու մաքրութեան, ձեւաւորութեան եւ ժամանակի համար։

Այս ամէնուն արդէն արժէքին վաճառումն է

ԱՌ ԱՊ ՈՒ ԹԵ

Միայն թէ գնուած ապրանքին հարիւրին 20ը կանխիկ, իսկ մնացեալ գումարին համար շաբաթական հարիւրին 5 վճարմամբ պատրաստ է հայթայթել։

Վաճառատունս հաստատուած է

ՄԵԾ–ՇՈՒԿԱՑ, ՈՍԿԵՐՉԱՑ ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ թիւ 13

Անգամ մը այցելել բաւական է համոզուելու համար թէ՝ Հէրճայի անմրցելի կազմակերպութեամբ մը ի վիճակի է այսօր գոհացնել իր ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները։

Կանխիկ գնողներու համար հարիւրին 5 զեղչ։

Սակարկութիւն չկայ։

Շաբաթական վճարման համար հաւաքիչներ միշտ պատրաստ են։ 2—10

ՆԱԶԱՐԷԹ ԽԱՉԷՐԵԱՆ

ՓԱՍԱՏԱՐԱՆ

Պոլիս, Մարդուճնքլար, Պարճաքաճ խան թիւ 26

Ամէն կարգի գաներ կը սառնձնէ եւ ինդրոյ սառրիայ եղած գործերու համար թէ՛ բերանոյի եւ թէ՛ թղթակցութեամբ բանակցութիւններ կը կատարէ եւ կարծիք կը յայտնէ, կը խմբագրէ եւ կը թարգմանէ գաներու եւ առեւտրական ու սովորական գայմանագրութեանց վերաբերող թուղթեր։

Ուրբաթ օրերը մինչեւ կէս օր ձրիաբար խորհրդակցութիւն կը կատարէ եւ կարծիք կը յայտնէ։

Ապահովագրական գործառնութիւններու եւ ի մասնաւորի կեանքի ապահովագրական ընկերութեանց նկատմամբ անհրաժեշտ եղող տեղեկութիւնները ձրիաբար կուտայ։

Կը յանձնարարէ որ մինչեւ օր այսմիկոր եղած տեղեկութիւնները իրմէ չտացուին, ապահովագրութիւն չի ստորագրուի։ Ապահովագրական ընտրուց հատուցման գումարներու եւ փոխարժէքներու գանձումներ կը սառնձնէ։ 9—10

ԴԵՐՁԱԿ

ՎԻՉԷՆ ԱԼԱՃԱԵԱՆ

Ղալաթիա, Հարանոնք փողոց թիւ 13

Լաւ տեսակ կերպասներով ու ձեւաւոր հագուստ պատրաստել տալ ուզողները, որոնք միանգամայն ժամանութիւն կը փնտռեն եւ վճարման դիւրին պայմաններ, կերնան դիմել այս նոր բացուած խանութը, եւ մեծապէս գոհ պիտի մնան։ 9—10

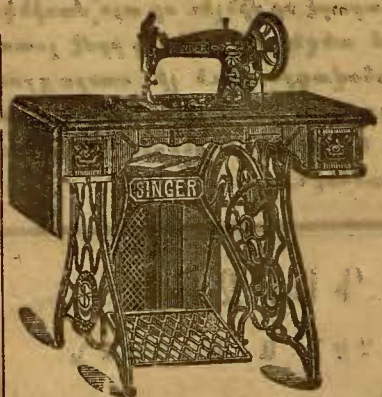

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։ Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՑՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Cie.

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը գնէ։

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՐԱ	1. Մեծ փողոց, Պօն Մարշէի դէմ, Թ. 343 եւ 343 կրկին՝ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԿԱԼԱԹԱ	1. Սինկէր խան, Թիւնէլին ետեւը. 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
ՊՕԼԻՍ	1. Սուլթան Համամ, Թ. 2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
ՍԿԻՒՏԱՐ	Զարյը Պոյու, Թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

կատարեալ երաշխաւորութիւն:

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Սինկէրի Ընկերութեան կեդրոն վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւզօղլուի տունը։ 2—10

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

ԲԵՐԱ, ԹԱԳՍԻՄ ՓՈՂՈՑ, ԹԻՒ 12

Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններէ դատ, մասնագիտաբար եւ երկար տարիներէ ի վեր կը դարմանէ ստամոքսի, աղեաց, միզային ճանրաներու հիւանդութիւնները, ջղային տկարութիւնները, հին եւ նոր գաղիական տխտերը։ Այս վերջին տխտերը՝ առանց ստամոքսի խռնգարման եւ նորագոյն մեթոտներով կը բուժէ կարճ միջոցի մէջ։

Հիւանդ կընդունի ամէն օր կէս օրէ վերջը։ Շաբթաբերի օրերը միայն ձրի։ 2—10

ԱԴԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Արանց եւ կանանց ճաշակաւոր հագուստներու, Պոլիս, Սուլթան—Համամ, Մինելի Դրամատան դէմ թիւ 58։

Սոյն վաճառատան մէջ գտնուած ապրանքները, արանց ու կանանց յատուկ հագուստներ, իրենց գեղեցկութեան կը միացնեն ամրութիւն, եւ դիւրամատչելի գիներու առատութիւնն ալ կ'ընծայեն հասարակութեան։

Ադամ Վարդեան մեծապէս գոհ թողուցած է իր բազմաթիւ յաճախորդները։ 2—10